

Уводне напомене

Сви музички предмети који у себи имају елементе нотног певања (Музичка култура или предмет/област општег типа, солфеђу у музичким школама) **леже на музичкој писмености**. У зависности од струковних система, рад на музичком описмењавању има за циљ да поспеши начине разумевања поступака од којих ће зависити успешност васпитно-образовног процеса.

У којој мери је музика значајна за развојни процес детета говоре бројне студије и истраживања. Важне су многе друге области, заправо важно је СВЕ!

Најважније питање односи се упознавање и свест о томе КАКО приступати детету у предшколској установи. Да би васпитач био успешан у свом племенитом професионалном позиву, корисно је након упознавања основа музичке писмености упутити се у комплексније теме које се тичу ове проблематике.

Наставне области које чине саставни део овог предмета су: **мелодика, ритам, диктати, опажање и интонирање и теорија музике** (в. Васиљевић 2006: 62).

Музичка педагогија се заснива на питањима: КОЛИКО, КАДА, КОМЕ, ЗАШТО И КАКО поставити што јасније основе за ПОВЕЗИВАЊЕ ИСПИСАНЕ ВЕРТИКАЛЕ И ХОРИЗОНТАЛЕ. Будући да оба вектора делују ЗАЈЕДНО И ЈЕДНОВРЕМЕНО, начин њиховог постављања МОРА БИТИ лак и доступан свима, од НАЈМЛАЂИХ до СТУДЕНАТА, а такође и педагозима.

1. Мелодика

„Подразумева, у ужем смислу, певање са листа – од дијатонике до вантоналне мелодике – тумачење нотног текста, владање сомплизационим слоговима, гласовном артикулацијом и вокалном техником, извођење једногласних, двогласних и вишегласних примера. Из мелодике се не могу издвојити елементи ритма, познавања и тумачења метричких врста при читању текста, владање темпом, агогиком. Такође је немогуће издвојити писмене диктате, јер они чине јединство са постављањем мелодике и једино тако гарантују двоструки смер наставе – од текста ка репродукцији и од звучног примања ка нотном тексту. Ипак, под мелодиком подразумевамо постављање тонских висина, певање једногласних и вишегласних мелодијских примера у дијатоници, обраду модулација, алтерација, модалних мелодијских линија и вантоналних садржаја... Мелодика се односи на наведену **вертикалу**, на тонске висине у једногласју и вишегласју (Васиљевић 2006: 62-63).

Тон

- **Висина (тонске висине - мелодија, хармонија)**
- **Јачина** (има значај у смислу музичке интерпретације)
- **Трајање (тонска трајања - музички ритам; имају временску димензију чинећи тако основу музике, а то је музички ритам. Ритмички ток носи у себи различите степене наглашених тонова, као и различито груписање тонских трајања у веће и мање целине)**
- **Боја** (угл. се односи на примену различитих инструмената, мушких или женских гласова)

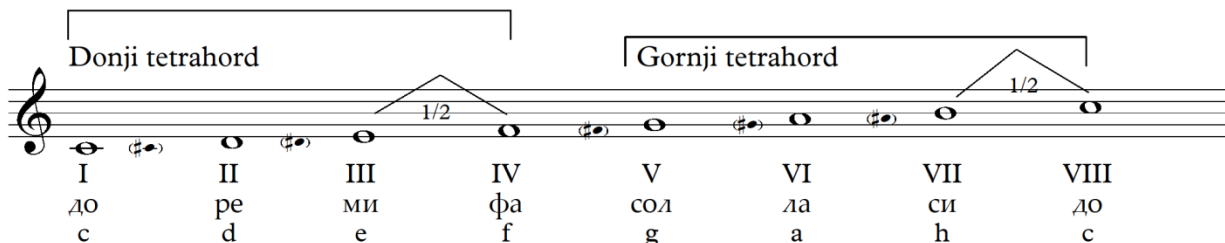
Најтеже се решавају тонске висине и трајања!!!

Тонска трајања и тонски интензитет повезују се са нотном сликом, са изгледом музичких фигура, са означеним агогичким и динамичким знацима, са тактном цртом која показује места нагласака. Веза жизмеђу нотног текста и ритмичког

извођења неопходна је како за директно репродуковање мелодике и ритма, тако и за њихово записивање (на графикону представљено хоризонталом, сл. 2).

Дијатонских тонова имамо само 7, и када томе додамо 5 хроматских добијемо 12 основних и хроматских тонова распоређених у свим тоналитетима, интервалима и акордима. Свака тонска висина представља **по једну функцију** или једну фреквенцију, тачно одређену висину.

C dur



Сл. 1

“Све тонске висине посматрајмо као спиралу виших и нижих тонова који се крећу и покрећу захваљујући покретљивости самог ритма. Како бисмо графички предствљали тонска трајања као ритам у покрету и тонске висине које имају устаљену висину, али и стално покретљиву категорију, следећи координатни систем то представља (Васиљевић 2006: 5-6):



Сл. 2

1.1. Лествица

Лествица представља низ тонова који се постепено нижу од било којег тона алфаветским редом. Први тон лествице заправо даје име тој лествици (од тонског имена којим лествица почиње).

Постоје дијатонске и хроматске лествице, дурске и молске.

Лествични ступањ (ступањ лествице) јесте положај тона, односно његово место у лествици (види сл. 1):

- I, II, III, IV, V, VI, VII, I (VIII)
- I – tonika
- II – supertonika
- III – gornja medianta
- IV – subdominanta
- V – dominanta

- VI – donja medianta
- VII - vodica

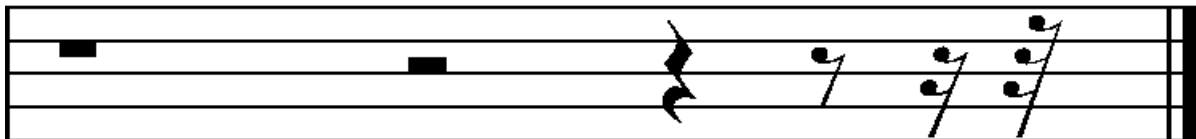
Степен је размак између **суседних тонова** у лествици. Тако имамо **цео степен** (1) (показали смо на клавијатури који су полустепени, а који су цели, као и како се рачунају), **пола степена** ($1/2$) и **степен и по** ($1\frac{1}{2}$).



Сл. 3

Предзнаци представљају посебне знаке који служе за повишавање или снижавање тонова. Повисилица \sharp повишава тон за пола степена; снизивица \flat снижава тон за пола степена, а разрешилица \natural разрешава, као што и назив каже.

Паузе, у зависности од трајања представљају привремени прекид у извођењу. Као и код нота, њихово трајање може бити различито:



Према редоследу: цела пауза (4 откуцаја), половина паузе (2 откуцаја), четвртина паузе (1 откуцај), осмина, шеснаетина и треидесет два дела паузе.

Интервал је размак између било која два тона у лествици, или уопште у мелодији.

Интервали

Музички дијаграм који приказује интервале на музичкој лествици. Дијаграм је подељен у две линије. Прва линија приказује интервале од C4 до G4: Прима, Мала секунда, велика секунда, мала терца, велика терца, чиста кварта. Друга линија приказује интервале од G4 до E5: чиста квинта, мала секста, велика секста, мала септима, велика септима, октава.

Сл. 4

2. Ритам

Реч „ритам“ «*ρυθμός*» изведена је од грчког *ρέω* (*reo*) – *проток, тећи, протекти*. Закључујемо да је ритам утиснут у квалитет онога што тече, односно континуума на основу чега можемо издвојити прву карактеристику: **истински ритам је континуум**. У зависности од тога да ли тај континуум опажамо просторно или временски, говоримо о **просторном или временском ритму**. *Просторни* ритам не може постојати без *временског* ритма - ритам који је искључиво **просторни** више није ритам - исто важи и за ритам који је у већини **временски** (темпоралан). Ритам физичких покрета трајно је повезан са ритмом саме форме. Структура која нема својствени просторни ритам нема ни временски ритам, и обрнуто (в. *Bođe* 2014: 54-55). Ритам је „ирационалан, није предмет оцењивачких, упоредних,

мерних функција интелекта. Континуум није рационално докучив - може се само **гледати и искусити**: зато ритам мора бити део **ирационалног**“ (Исто: 55).

За постављање ритма се употребљавају мелодије, за почетак мелодије са текстом јер се „захваљујући извесним карактеристичним мелодисјким примерима памате и постављају ритмичке врсте и ритмичке фигуре.

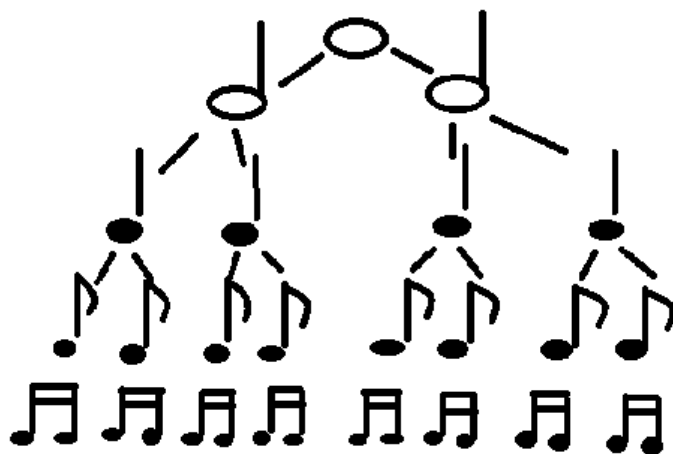
Музичку хоризонталу представљају првенствено ТОНСКЕ ВИСИНЕ (дијатоника и хроматика), а хоризонталу РИТМИЧКА КРЕТАЊА.

3. Метар

Метрика или **музички метар** представља ток наглашених и ненаглашених тонова. Музички метар може бити дводелан, троделан, четвороделан, петоделан, шештоделан, седмоделан, осмоделан, деветоделан, десетоделан, једанаестоделан и дванаестоделан. Најмањи део музичке **композиције је такт**.

Наглашени музички део зове се *теза* и означава се цртом, а ненаглашени зове се *арза* и обележава се **луком**. Један од другог такта се одвајају усправним цртама, **тактицама**. Врста такта обележава се на почетку композиције/мелодије после кључа. Горњи број означава број тактових дела а доњи означава основну јединицу бројања (колико – чега, сетите се примера са предавања)

4. Трајања



Сл. 5

МУЗИЧКИ ПРИМЕРИ (у: Васиљевић 2006: 70-74).

DO *Umereno* Narodna



Do - šla mi ba - ka na pa-zar. Ej, sta-ra ba - ka na pa-zar.
 Ku - pi-la gu - sku za di-nar. Ej, be-lu gu - sku za di-nar.

Moderato Z.M.V.



Do, do, šta je to? Pr-vi ton u ska - li.
 Pr - vi ton no - ta Do, znaj-te de-co to!

Andante Narodna iz Crne Gore 4



Do-de'l Ma - ra na vjen - ča - nje, vi - de li je ko?
 Do-de'l Ma - ra na vjen - ča - nje, vi - de li je ko?

RE

Široko Narodna⁴⁷

Re - sa - vo vo - do hlad - na, Re - sa - vo!

Živo Z.M.V.

Re-dom, re-dom i - du svi đ a - ci ma - li ve - se - li.

Re-dom sti - ć u zna - nja sva, zna - nja ko - ri - sna.

MI

Živo M.A.V.

Mi i - de - mo pre - ko po - lja, pre - ko po - lja, mi i - de - mo pre - ko - po - lja.

Transponujući model

Andante Dečja pesma⁴⁸

Mi je u sre - di - ni C - dur tro - zvu - ka!

Fine

Haj, nek se ć u - je ć u - je, haj nek se zna: Šta?

D.C.

FA

Umereno

M.A.V.

Fa - li - la mi se pro - še - na. mo - ma.
Da mi je lep - še ne i - ma, mo - re,
Fa - li - la mi se pro - še - na.
da mi je lep - še ne i - ma!

Pored modela na narodnim osnovama, u gradskim sredinama treba dodati i model u duru. Tako se predlaže pesma za *fa* – „Fabrika bombona i čokolade“:

Moderato

M. Živković – L. Petrović

Fa - bri - ka bom - bo - na i co - ko - la - de
ne pra - vi ni - šta od mar - me - la - de.

Vivo

Srbija, neobjavljen zapis M.A.V.

Sol mi daj, sol mi daj, da po - so - lim za - lo - gaj.
La - ne moj, Mi - la - ne, so - li me - ni daj!

Sol mi daj, sol mi daj, da posolim zalogaj.
Lane moj, Milane, soli meni daj! — Помоги ми Бог!
Vina daj, vina daj, da zalijem zalogaj,
Lane moj, Milane, vina meni daj!

LA

Andantino

M.A.V.

La - za - ra maj - ka ka - ra - la, ka - ra - la,

La - za - ra maj - ka ka - ra - la

SI

Larghetto (♩ = 1) ♩ = 90 Z.M.V.

p Si - noć je ku - ca la - ja - la, la - ja - la, *f* na me - sec
f i na zve - zdi - ce. Na me - sec i na zve - zdi - ce
p ma - le - ne. Si - noć je ku - ca la - ja - la. *p*

Za najmlađi uzrast preporučuje se skraćivanje srednjeg dela melodije.

Napomena: si iz male oktave postavlja se odmah posle utvrđenog toničnog pentahorda. U crkvenom pevanju mnogi napevi počinju od ovog tona i kreću se naviše. Za muzičko opismenjavanje, razlog je taj što se pevanjem vodice još više utvrđuje inače nesigurna tonika dura, tako da se od ovog niza ide dalje ka oktavi dodavanjem VI i VII stupnja. Ponožljena tonika UVEK se obeležava samo sa I stupnjem (a ne osmim!). Zbog značaja tona si, dato je nekoliko modela.

Andante Narodna

Si - noć maj - ka o - že - ni - la Mar - ka, si - noć maj - ka o - že - ni - la Mar - ka.

Jutros mu se razbolela ljuba.
 Njoj dolaze dva đevera mlada,
 donose joj dunje i narandže.

Ритмичке вежбе:

Задаци:

Наизменично вежбати куцање ритма и такта левом и десном руком (као што смо вежбали). С почетка вежбати у лаганом темпу – најваније је да у темпу у коме сте почели вежбу изведете до краја, дакле без прекида. Прво погледати која је врста такта у питању, потом проанализирати које ритмичке вредности се налазе у тексту. Ако вам је лакше, проћи један по један такт више пута док не стекнете рутину у препознавању ритмичких трајања, а потом целину.

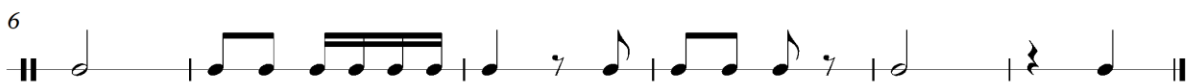
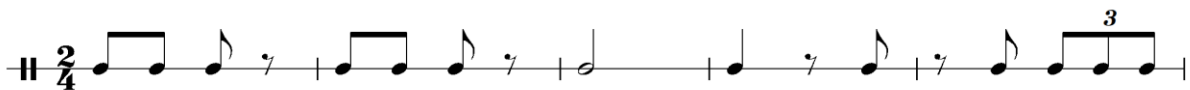
Ритмичке вежбе



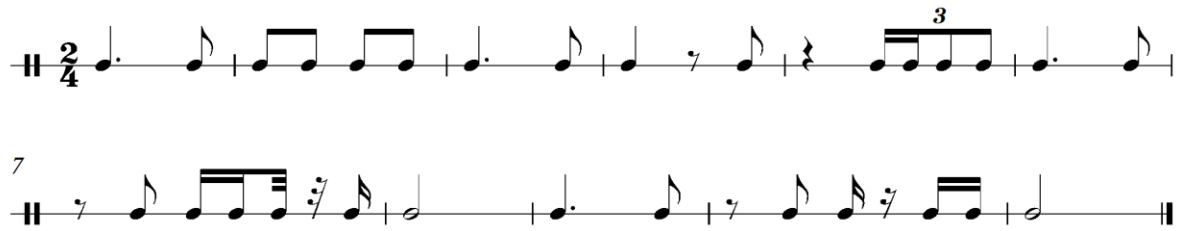
2.



3.



4.

**Литература:****Bode, Rudolf** (2014)„Rhythm, and its Importance for Education“ *Body and Society*, Special Issue: Rhythm, Movement, Embodiment 2014, Vol. 20(3&4) 51–74**Vasiljević, M. Zorislava** (2006)

Metodika muzičke pismenosti, Udžbenik za studente Univerziteta umetnosti i Učiteljskog fakulteta, Beograd, Zavod za izdavanje udžbenika.